

طرح‌های کلان پیشران و زنجیره ارزش

● نوآوری:

تغییر نگاه از حل همه مسائل هر بخش به تأکید بر حل گلوگاه‌ها، مسائل کلیدی و حائز اهمیت، شناسایی مهمترین و اثرگذارترین مسائل و چالش‌های موضوعات منتخب و برنامه‌ریزی برای رفع آنها از طریق تدوین سند، احکام و مقرره‌ها، توجه به چگونگی اجرایی شدن برنامه‌ها، از مهمترین نوآوری‌های تدوین برنامه هفتم در این بخش بوده است. بر این اساس در این برنامه به جای مداخله دولت در این بخش صرفاً از طریق فعال کردن ابزارهای سیاستگذاری از قبیل پیشنهادهای اتخاذ تعرفه‌های کاهشنده در طول زنجیره ارزش صنایع، لغو معافیت‌های مالیاتی صادراتی مواد خام و نیمه‌خام، بازنگری در ضوابط اعطای جوازهای تأسیس و بازنگری در جوازهای تأسیس صادره بر اساس نحوه تأمین خوراک، زیرساخت موردنیاز و آمایش سرزمین، اجازه سرمایه‌گذاری صنایع پایین دست نفت و گاز در بالادست برای تأمین پایدار خوراک و... اهتمام به تحقق هدف «توسعه، تکمیل، تعمیق و تحکیم زنجیره‌های ارزش صنایع معدنی و نفت» داشته است. همچنین با توجه به رویکرد «جهش اقتصادی» در این فصل برخی پروژه‌های کلان کشور نیز به عنوان طرح‌های پیشران انتخاب و برای پیشبرد آن پیش‌بینی لازم در قالب حکم پیشنهادی انجام شده است.

● تغییر رویکرد:

لاجه برنامه هفتم توسعه کشور، بر اساس سیاست‌های کلی ابلاغی رهبری با هدف آرمانی «پیشرفت اقتصادی توأم با عدالت» و با رویکرد «مسأله‌محوری» تهیه و تدوین شد. در راستای تغییر رویکرد برنامه‌ریزی کشور از روش برنامه‌ریزی جامع به برنامه‌ریزی مسأله‌محور، وضع موجود بخش صنعت و معدن کشور با هدف شناسایی مسائل و چالش‌های آن مورد بررسی کارشناسی قرار گرفت. بر اساس بررسی‌های انجام گرفته و با عنایت به سهم حدود ۵۰ درصدی صنایع منبع‌محور (پایه معدنی و پتروشیمی) از ارزش افزوده بخش صنعت و معدن و صادرات غیرنفتی کشور، نقش اساسی آنها در تأمین مواد اولیه و واسطه‌های موردنیاز سایر رشته‌های فعالیت‌های صنعتی و نیز ارتباطات پسین و پیشین قوی این گروه از رشته‌های فعالیت‌ها با سایر بخش‌های اقتصادی کشور، تمرکز برنامه‌ریزی در بخش صنعت و معدن بر صنایع منبع‌محور قرار گرفت. از طرفی با عنایت به مسائل محوری از قبیل گرایش سرمایه‌گذاری‌ها بر توسعه افقی صنایع منبع‌پایه تجدیدناپذیر، توسعه نامتوازن حلقه‌های مختلف زنجیره ارزش صنایع منبع‌محور، تداوم صادرات محصولات پایه به صورت خام و نیمه‌خام با ارزش افزوده پایین، وابستگی رشته‌های فعالیت‌های صنعتی مصرفی کشور به واردات مواد اولیه و واسطه‌ای با ارزش افزوده بالا، دشواری دسترسی به فناوری‌های نوین در صنایع پایین دستی و پیچیده، عدم توسعه فناوری‌های کلیدی صنایع راهبردی منبع‌پایه و تداوم اتکا به فناوری‌های وارداتی، پراکندگی جغرافیایی و مقیاس‌های کوچک واحدهای تولیدی در مقایسه با رقبای بین‌المللی، افزایش نیاز به منابع هیدروکربوری در آینده با توجه به طرح‌های در دست اجرا در حوزه‌های پتروشیمی و فولاد با وجود نااطمینانی از تأمین پایدار خوراک، صدور جوازهای تأسیس بدون توجه کافی به توازن زنجیره، آمایش سرزمین، محدودیت زیرساخت‌ها و وجود شرایط تبعیضی در بهره‌مندی از مجوزهای تأمین خوراک و... رویکرد «ارزش‌افزایی منابع طبیعی به عنوان محرک رشد و پیشرفت» به عنوان رویکرد اصلی بخش صنعت و معدن انتخاب شد.

● زنجیره ارزش صنایع پتروشیمی

زنجیره ارزش غالب صنعت پتروشیمی کشور متان محور (متانول و آمونیاک) و اتان محور (اتیلن) است. همین امر موجب تسان ناقص زنجیره محصولات پتروشیمی شده که منتج به تولید محصولات با ارزش افزوده پایین و واردات برخی از محصولات کلیدی و موردنیاز کشور در صنایع میان دستی و پایین دستی شده است. در تدوین برنامه هفتم توسعه، با اولویت‌دهی به توسعه زنجیره ارزش متانول، پروپیلن، آروماتیک‌ها و اتیلن تمرکز بر رفع توسعه نامتوازن و افقی صنعت پتروشیمی و هدایت آن به سمت توسعه عمودی و تولید محصولات متنوع با ارزش افزوده بیشتر و موردنیاز صنایع پایین‌دست کشور قرار گرفته است. بر این اساس در این برنامه افزایش ظرفیت محصولات پتروشیمی به ۱۳۱/۵ میلیون تن با تأکید بر ۱۵ میلیون تن ایجاد ظرفیت جدید در چهار زنجیره منتخب پتروشیمی هدفگذاری شد. اهداف کمی هر یک از این چهار زنجیره منتخب عبارت است از: پروپیلن و زنجیره آن ۱۱/۶ میلیون تن، پایین دستی زنجیره متانول ۰/۷ میلیون تن، پایین دستی زنجیره اتیلن ۱۱/۸ میلیون تن و پایین دستی زنجیره آروماتیک ۳ میلیون تن.

● زنجیره ارزش صنایع معدنی فولاد و مس

در زنجیره ارزش مس با وجود منابع معدنی کشف شده و ظرفیت‌های قابل‌توجه تولید محصولات مسی، به دلیل عدم‌توجه به سرمایه‌گذاری در حلقه تولید کنسانتره و کاند مس، امکان استفاده از زنجیره متوازن مس مهیا نشده است که در این برنامه به آن پرداخته شده است. بر این اساس در این زنجیره اهداف کمی ایجاد ظرفیت تولید فولاد خام تا ۵۵ میلیون تن، ظرفیت مقاطع طولی ۴۱ میلیون تن و ظرفیت مقاطع تخت ۱۸/۳ میلیون تن هدفگذاری شده است. در زنجیره مس نیز افزایش ظرفیت تولید کنسانتره مس تا ۳/۳ میلیون تن و کاند مس ۱/۴ (میلیون تن هدفگذاری شده است. در خصوص محصولات مسی ۱/۸ میلیون تن ظرفیت در سال‌های گذشته ایجاد شده است که با افزایش ظرفیت در حلقه‌های کنسانتره و کاند مس، امکان تأمین مواد اولیه مورد نیاز این حلقه فراهم خواهد شد. همچنین برای اکتشاف و استخراج آهن و مس نیز اهداف کمی متناسب با تکمیل زنجیره ارزش لحاظ شده است.

● نکات ممتاز و برجسته‌ای که نسبت به برنامه ششم، در برنامه هفتم توسعه وجود دارد:

۱- اجتناب حداکثری از مداخله مستقیم دولت و استفاده از سازوکارها و ابزارهای سیاستگذاری برای تأثیرگذاری بر رفتار فعالان بخش از قبیل پیشنهاد اتخاذ تعرفه‌های کاهشنده در طول زنجیره ارزش صنایع، لغو معافیت‌های مالیاتی صادراتی مواد خام و نیمه‌خام، بازنگری در ضوابط اعطای جوازهای تأسیس و بازنگری در جوازهای تأسیس صادره بر اساس نحوه تأمین خوراک، زیرساخت موردنیاز و آمایش سرزمین ۲- تمرکز بر راهبرد توسعه و تکمیل زنجیره ارزش با هدف کاهش وابستگی به واردات محصولات، مواد اولیه و واسطه‌های موردنیاز صنایع میانی و پایین دستی کشور و افزایش سهم صادرات مواد و محصولات با ارزش افزوده بالاتر، پیچیدگی بیشتر و کاهش خام‌فروشی ۳- اجازه سرمایه‌گذاری صنایع پایین دست نفت و گاز در بالادست برای تأمین پایدار خوراک ۴- استفاده از تشویق‌ها و بازدارنده‌های زمان‌مند با هدف تعمیق زنجیره‌های منتخب صنایع پتروشیمی و معدنی.

اهداف کمی سنجه‌های عملکردی در لایحه برنامه هفتم توسعه			
شماره جدول	عنوان جدول	تعداد اهداف	مهم‌ترین اهداف کمی در پایان برنامه
۱	رشد اقتصادی	۱۴	متوسط رشد اقتصادی: ۸ درصد سالیانه متوسط رشد بهره‌وری کل: ۲/۸ درصد سالیانه متوسط رشد اشتغال: ۳/۵ درصد سالیانه متوسط رشد بخش نفت: ۹ درصد سالیانه
۲	اصلاح نظام بانکی و مهار تورم	۳	رشد نقدینگی: ۱۳/۸ درصد تورم: ۹/۵ درصد کاهش سالیانه ناترازی بانک‌ها: ۲۰ درصد
۳	اصلاح ساختار بودجه	۳	نسبت اعتبارات تملک دارایی به بودجه عمومی: ۲۵ درصد نسبت بدهی دولت و شرکت‌های دولتی به تولید ناخالص داخلی: ۴۰ درصد
۴	اصلاح نظام مالیاتی	۲	نسبت مالیات به اعتبارات هزینه‌ای: ۸۰ درصد
۵	اصلاح صندوق‌های بازنشستگی	۱	کاهش نسبت کمک‌های دولت به صندوق‌های بازنشستگی به بودجه عمومی: ۵ درصد
۶	تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد	۵	ضریب جینی: ۰/۳۵ فقر مطلق: صفر
۷	امنیت غذایی و ارتقای تولید محصولات کشاورزی	۱	ضریب خودکفایی محصولات اساسی کشاورزی: ۹۰ درصد
۸	نظام مدیریت یکپارچه منابع آب	۷	جبران تراز آب: ۱۵ میلیارد مترمکعب مصرف آب در بخش کشاورزی: ۱۸/۳ درصد ظرفیت تولید نفت خام: ۴/۴۵ میلیون بشکه در روز تولید گاز خام: ۱/۲۳ میلیون مترمکعب در روز تولید بنزین: ۱۲۹ میلیون لیتر در روز
۹	انرژی (نفت و گاز)	۱۱	تولید برق: ۴۸۹/۲۹۵ میلیارد کیلووات ساعت
۱۰	انرژی (برق)	۱۱	افزایش تولید محصولات پتروشیمی و فلزات گران‌بها
۱۱	طرح‌های کلان پیشران و زنجیره ارزش	۱۷	احداث مسکن: یک میلیون واحد (۳۰۰ هزار واحد حمایتی، ۲۰۰ هزار واحد روستایی، ۱۰۰ هزار واحد بافت فرسوده و ۴۰۰ هزار واحد سایر) دسترسی به مسکن: ۷/۵ سال
۱۲	توسعه مسکن	۷	میزان ترانزیت: ۳۰ میلیون تن سالیانه نسبت ارزش افزوده اقتصاد دریا به تولید ناخالص داخلی: سه برابر نسبت جمعیت سواحل جنوبی به کل کشور: ۸ درصد
۱۳	ترانزیت و اقتصاد دریامحور	۱۰	تحقق شبکه ملی اطلاعات: ۹۹ درصد سهم اقتصاد رقومی (دیجیتال) ارتقای نظام سلامت
۱۴	توسعه شبکه ملی اطلاعات و اقتصاد رقومی (دیجیتال)	۹	سرانه پزشک به جمعیت: ۲/۳ هزار نفر
۱۵	ارتقای نظام سلامت	۲	تعداد رسانه‌های برخط ثبت شده / دارای مجوز: ۶۰۰ هزار تعداد صدور پروانه انتشار نرم‌افزارهای محتوایی داخلی: ۵ هزار
۱۶	ارتقای فرهنگ عمومی و رسانه	۶	نرخ باروری: ۲/۵ نفر
۱۷	زن، خانواده و جمعیت	۳	ارتقای توانمندی‌ها و مهارت‌های شغلی زنان: ۱۰ هزار نفر
۱۸	میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	۶	تعداد گردشگر ورودی به کشور: ۱۵ هزار نفر در سال ارزش سالانه صادرات صنایع دستی: ۴۹۰ میلیون دلار
۱۹	سیاست داخلی و ارتقای سلامت اجتماعی	۴	میزان ازدواج: ۸/۴ هزار نفر بهبود شاخص‌های آسیب‌های اجتماعی: ۲۵ درصد
۲۰	ارتقای نظام آموزشی	۸	پوشش آموزش‌های فنی، حرفه‌ای و مهارتی در دوره متوسطه دوم: ۴۵ درصد
۲۱	ارتقای نظام علمی، فناوری و پژوهشی	۷	سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از تولید ناخالص داخلی: ۷ درصد
۲۲	اصلاح نظام اداری	۱۰	کاهش مجموع کارکنان دستگاه‌های اجرایی: ۱۵ درصد انجام معاملات و خدمات به‌صورت الکترونیکی: ۳۵ درصد افزایش ارائه خدمات الکترونیکی به شهروندان: ۸۵ درصد بهبود رتبه کشور در شاخص توسعه دولت الکترونیک به ۶۱
۲۳	تحول قضایی و حقوقی	۱۵	کاهش میانگین زمان رسیدگی به پرونده و...
	جمع	۱۶۲	

اهداف کمی لایحه برنامه هفتم توسعه و مقایسه با برنامه ششم و میزان تحقق آن			
ردیف	موضوع	هدف در قانون برنامه ششم توسعه	هدف متناظر در لایحه برنامه هفتم توسعه
۱	رشد اقتصادی	۸ درصد	متوسط رشد سالیانه تا سال ۱۴۰۰ برابر با منفی ۰/۵ درصد بوده است.
۲	رشد اشتغال	۳/۴ درصد	میانگین رشد اشتغال کشور تا سال ۱۴۰۰ حدود یک میلیون شغل
۳	متوسط نرخ تورم	۸/۸ درصد	متوسط نرخ تورم تا سال ۱۴۰۰ براساس اعلام بانک مرکزی ۳۵/۵ درصد و براساس اعلام مرکز آمار ایران ۲۶/۶ درصد بوده است.
۴	رشد بهره‌وری کل عوامل تولید	۲/۸ درصد	متوسط رشد سالیانه تا سال ۱۳۹۹ معادل منفی ۰/۸ درصد بوده است.
۵	متوسط رشد نقدینگی	۱۷ درصد	متوسط رشد نقدینگی تا سال ۱۴۰۰ حدود ۳۰ درصد بوده است.
۶	متوسط رشد صادرات غیرنفتی	۲۱/۷ درصد	متوسط رشد سالیانه تا سال ۱۴۰۰ معادل ۴ درصد بوده است.

دوم؛ در حوزه تولید برای اولین بار این امکان فراهم شده است که

شرکت‌های غیردولتی در پروژه‌های اکتشاف و توسعه میادین نفت و گاز با وزارت نفت وارد قرارداد شوند. توسعه معاملات برق در بورس انرژی نیز به عنوان ابزاری برای افزایش انگیزه تولید برق به موازات توسعه قابل توجه ظرفیت نیروگاه‌های تجدیدپذیر در رفع ناترازی این بخش هدف‌گذاری شده است. سوم؛ در حوزه همکاری‌های خارجی افزایش مبادلات انرژی با همسایگان، توسعه و بهره‌برداری مشترک از میادین مشترک و مشارکت در پالایشگاه‌های خارجی به عنوان رویکردهای بدیع دولت در ارائه لایحه لحاظ شده است.

● نکات ممتاز و برجسته‌ای که در برنامه هفتم توسعه وجود دارد:

۱- اصلاح رابطه مالی دولت و شرکت ملی نفت بر مبنای عملکرد با هدف تولید حداکثری نفت و گاز ۲- اصلاح رابطه مالی دولت و نیروگاه‌ها و افزایش عرضه برق در بورس ۳- هدف‌گذاری مشخص در خصوص بهینه‌سازی و صرفه‌جویی با هدف کاهش ناترازی تولید و مصرف حامل‌ها.

● اهداف کمی بخش انرژی:

سیاست‌های افزایش بهره‌وری مصرف انرژی در برنامه، منجر به صرفه‌جویی ۷۰۰ هزار بشکه معادل نفت خام در روز در پایان برنامه خواهد شد. در طول برنامه، مبادله ۸۰ میلیارد کیلووات ساعت گواهی صرفه‌جویی برق و ۲۰ میلیارد مترمکعب گواهی صرفه‌جویی گاز طبیعی به وزارتخانه‌های نیرو و نفت در راستای

نائل

امنیت غذایی و ارتقا تولید محصولات کشاورزی

● نوآوری:

۱- اطمینان از تأمین غذای سالم و با کیفیت برای آحاد جامعه با تکیه حداکثری به تولید داخل و با ملاحظات پایداری منابع پایه ۲- افزایش ضریب خوداتکایی محصولات اساسی و نهاده‌های کشاورزی در قالب برنامه تولید محصولات کشاورزی (الگوی کشت) از ۷۰/۶ درصد به ۹۰ درصد ۳- افزایش بهره‌وری آب کشاورزی از ۱/۳۹ کیلوگرم محصول بر مترمکعب آب به ۲/۱ کیلوگرم محصول بر مترمکعب آب و فنآوری در بخش کشاورزی ۵- کاهش واردات نهاده‌های دامی با استفاده از بقایا و ضایعات محصولات کشاورزی، محصولات جدید و فناوری‌های نو و اصلاح جیره غذایی دام و طیور از ۷۳ درصد به ۶۲ درصد ۶- کاهش ضایعات محصولات کشاورزی از ۳۰ میلیون تن به ۱۹ میلیون تن ۷- یکپارچه‌سازی مدیریتی اراضی کشاورزی در ۱۱۵۰ هزار هکتار ۸- کاهش نسبت قیمت تولیدکننده و مصرف‌کننده محصولات کشاورزی از حدود ۲ به ۱/۵- شناسنامه‌دار کردن محصولات پرمصرف کشاورزی در حدود ۱۳ درصد از محصولات ۱۰- کاهش مصرف آب کشاورزی با اجرای طرح‌های آب و خاک، کشت در محیط‌های کنترل شده و اصلاح الگوی کشت به میزان ۱۵ میلیارد مترمکعب در بخش کشاورزی (از ۸۲ میلیارد مترمکعب به ۶۷ میلیارد مترمکعب) ۱۱- حمایت از تولید محصولات اساسی در قالب اجرای الگوی کشت و تغییر نحوه حمایت‌ها از جمله اعمال تخفیف در آب‌بها برای تولید محصولات اساسی.

● تغییر رویکرد:

۱- افزایش ضریب خوداتکایی محصولات اساسی در قالب برنامه تولید محصولات کشاورزی (الگوی کشت) با تغییر نحوه حمایت‌ها از جمله اعمال تخفیف در آب‌بها برای تولید محصولات اساسی ۲- افزایش بهره‌وری صندوق‌های غیردولتی حمایت از بخش کشاورزی ۳- افزایش بهره‌وری و پایداری منابع پایه تولید کشاورزی ۴- کاهش مصرف آب کشاورزی با اجرای طرح‌های آب و خاک، کشت در محیط‌های کنترل شده و اصلاح الگوی کشت ۵- حفاظت از جنگل‌ها و توسعه آبخیزداری و آبخوان داری ۶- اصلاح نظام آمار و اطلاعات بخش کشاورزی ۷- شناسنامه‌دار کردن محصولات پرمصرف کشاورزی.

● نکات ممتاز و برجسته‌ای که نسبت به برنامه ششم، در برنامه هفتم توسعه وجود دارد

۱- ارتقای تولید محصولات اساسی کشاورزی از حدود ۷۰/۶ درصد به ۹۰ درصد و اطمینان از تأمین پایدار غذای کافی و ایمن برای آحاد جامعه ۲- افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی و پایداری منابع پایه تولید (آب و خاک). ۳- کاهش واردات نهاده‌های دامی با استفاده از بقایا و ضایعات محصولات کشاورزی، محصولات جدید و فناوری‌های نو و اصلاح جیره غذایی دام و طیور از ۷۳ درصد به ۶۲ درصد.

رفع ناترازی انرژی

● نوآوری:

تحقق اهداف رشد پیش‌بینی شده در برنامه هفتم مستلزم تأمین انرژی موردنیاز برای فعالیت‌های تولیدی و صنعتی کشور است، راهبردهای طرح‌ریزی شده در این برنامه، ضمن ایجاد درآمد‌های پایدار ارزی و کاهش اثرات تحریمی، تأمین پایدار انرژی برای توسعه تولید در بخش‌های مولد کشور را به همراه خواهد داشت. با توجه به راهبردهای توسعه تولید، تقویت دیپلماسی انرژی و ارتقای مبادلات و تجارت در برنامه هفتم، منافع عظیمی از جمله ارتزوری چند ده میلیارد دلاری در سال در بخش انرژی در دسترس است و ایجاد وابستگی به انرژی کشور در سطوح منطقه‌ای و فرمانقه‌ای را به همراه خواهد داشت. آنچه می‌توان از آن به‌عنوان «نوآوری جدید» در برنامه هفتم در قیاس با برنامه‌های قبلی اشاره کرد، «هدفگذاری مشخص در زمینه صرفه‌جویی انرژی و پیش‌بینی ابزارهای مبتنی بر بازار جهت نیل به آن» و همچنین «توسعه مبادلات انرژی از طریق حداکثرسازی تولید» (ایجاد ظرفیت‌های جدید از جمله صرفه‌جویی) است.

● تغییر رویکرد:

مهمترین تغییر رویکرد برنامه، تغییر بینش در نظام تأمین امنیت انرژی از عرضه‌محوری به مدیریت مصرف و تقاضای انرژی است. برنامه هفتم سه رویکرد اساسی برای پرداختن به چالش‌های بخش انرژی دارد. اول؛ در این برنامه، بهره‌وری مهمترین و در دسترس‌ترین منبع برای رفع ناترازی انرژی و در نتیجه اولویت راهبردی برنامه است.